

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Mgr. Katarína Marčeková

Využitie metód tvorivej dramatiky pri práci s literárnym textom

Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe

Žilina
2015

Vydavateľ: Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,
850 01 Bratislava

Autor OPS/OSO: Mgr. Katarína Marčeková

Kontakt na autora: Pedagogická a sociálna akadémia, SNP 509/116, Turčianske Teplice
marcekovakatka@gmail.com

Názov OPS/OSO: Využitie metód tvorivej dramatiky pri práci s literárnym textom

Rok vytvorenia OPS/OSO: 2015
XV. kolo výzvy

Odborné stanovisko vypracoval: Mgr. Miroslav Hrtús

Za obsah a pôvodnosť rukopisu zodpovedá autor. Text neprešiel jazykovou úpravou.

Táto osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/osvedčená skúsenosť odbornej praxe bola vytvorená z prostriedkov národného projektu Profesionálny a kariérový rast pedagogických zamestnancov.

Projekt je financovaný zo zdrojov Európskej únie.

Kľúčové slová

Tvorivá dramatika. Dramatizácia. Interpretácia. Improvizácia. Hra. Rolová hra. Oscar Wilde. Autorská rozprávka. Literárna výchova

Anotácia

Práca uvádza možnosti využitia metód tvorivej dramatiky pri práci s literárnym textom. Jej hlavným cieľom je interpretácia autorskej rozprávky prostriedkami tvorivej dramatiky. Na základe dramatických hier a improvizácie, ako hlavných metód tvorivej dramatiky, a ďalších aktivít interpretujem Wildovu rozprávku Slávik a ruža.

Sledujem zvýšenie záujmu žiakov o čítanie a hodnotenie literárneho textu a ponúkam učiteľovi postup a návod ako pracovať na hodinách tvorivej dramatiky s literárnym príbehom, prípadne ako interpretovať literárne diela na hodinách slovenského jazyka a literatúry.

Akreditované programy kontinuálneho vzdelávania

Tvorivá dramatika ako vyučovacie medium

1109/2013-KV

OBSAH

ÚVOD	5
1 LITERATÚRA A TVORIVÁ DRAMATIKA	7
1.1 Recepcia a interpretácia literárneho textu	7
1.2 Interpretácia ako jeden z cieľov literárnej výchovy	8
1.3 Tvorivá dramatika ako cesta literatúre	9
2 AUTORSKÁ ROZPRÁVKA SLÁVIK A RUŽA OD OSCARA WILDA	11
2.1 Pojem Autorská rozprávka	11
2.2 Interpretácia rozprávky Slávik	11
3 INTERPRETÁCIA ROZPRÁVKY SLÁVIK A RUŽA METÓDAMI TVORIVEJ DRAMATIKY	15
3.1 Prečo tvorivá dramatika	15
3.2 Metódy tvorivej dramatiky použité pri interpretácii	16
3.3. Postup pri intepretácii.....	16
3.4. Motivácia	16
3.4. Aplikácia vybraných metód na literárny text	17
ZÁVER	23
ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV	24
ZOZNAM PRÍLOH	25

ÚVOD

„Veľká váha je v úlohe vychovávať z dieťaťa človeka.“

(Elena Maróthy Šoltéssová)

Prostredníctvom tvorivej dramatiky sa človek stáva vnímavejším a citlivejším aj v kontakte s literárnym dielom. Tvorivá dramatika môže pomôcť vnímať intenzívnejšie literárne diela. Literatúra je zložkou vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúra na základných i stredných školách, jej hlavným cieľom je sprostredkovať žiakom stretnutie s literatúrou, zážitky z vnímania literárnych diel a základnú orientáciu vo vývine literatúry. Viem, že je to výchovno - vzdelávací proces, v ktorom sa rozvíja osobnosť žiaka prostredníctvom osvojovania si estetických javov v literárnom diele. Literatúra rozvíja u žiaka vnímanie, prežívanie, poznanie a vytvára vzťah k literárnym dielam a tiež utvára zručnosti na vlastné literárne sebavyjadrovanie.

Poukazujem na prienik literatúry a dramatickej výchovy. Metódy tvorivej dramatiky môžeme chápať ako postupy, ktoré môžu výrazne prispieť k zvýšeniu záujmu žiaka v oblasti čítania a interpretácie literárnych diel. Využitie tvorivých metód a postupov ako nástroja formovania literárnej kompetencie pomáha zmeniť rolu žiaka – čitateľa, recipienta na „spolupracovníka“ interpretácie literárneho diela, vychádzajúc z jeho intuitívneho estetického cítenia, predstavivosti a fantázie. Tvorivé vyučovanie nabáda žiaka na vlastnú tvorivosť a vyžaduje zapojiť do procesu celú osobnosť žiaka, jeho pozornosť, skúsenosti, inteligenciu, obrazotvornosť a emócie. V študijnej literatúre pedagogiky a psychológie sa neustále hovorí o efektívnom vzdelávaní. Nezaobíde sa to však bez neustáleho hľadania nových, tvorivých ciest ako stimulovať aktivitu žiaka, samostatný zodpovedný prístup k sebe i k okolitému svetu. Prostriedky tvorivej dramatiky zahrňujú celý komplex verbálnych i neverbálnych postupov, metód, cvičení a aktivít smerujúcich k poznávaniu vlastnej „trinástej komnaty“. Preto uvádzam postupy tvorivého čítania v kombinácii s tvorivou dramatikou, prežívaním a tvorivým životným štýlom vôbec.

Cieľom práce je uplatnenie metód tvorivej dramatiky pri interpretácii literárneho textu, ktorý možno aplikovať na strednej pedagogickej škole, v rámci hodín literárnej a jazykovej výchovy s metodikou, literatúry a aj tvorivej dramatiky. V druhom podľa učebného plánu predmetu tvorivá pracujeme s literárnym textom, ktorý sa stáva motívom a námetom pre dramatické hru. Podobne môžem postupovať aj na hodinách slovenského jazyka a literatúry, kde cez metódy tvorivej dramatiky interpretujem mnohé literárne texty. Pre uvedenú prácu sme si vybrali typ autorskej rozprávky od Oscara Wilda.

1 LITERATÚRA A TVORIVÁ DRAMATIKA

Z vlastnej skúsenosti viem, že niekedy vyučovanie literatúry upadá do fádneho pasívneho vnímania literárneho textu interpretovaného učiteľom.

Možno je to spôsobené „ nedostatkom vyučovacieho času“ alebo nedostatočným motivovaním žiakov. E. Zigová (1979, s. 20) píše: „ Nové chápanie literárnej výchovy sa neuspokojuje s odovzdávaním literárnych diel deťom. Neuspokojuje sa ani s pasívnymi, počúvajúcimi žiakmi ako objektmi výchovy. Nástoľčivo kladie požiadavku aktivizujúcich spôsobov učiteľkinej interpretácie textu. Znamená to vyhľadávať také spôsoby a metódy práce, aby žiaci boli donútení prejavíť sa v procese literárnej komunikácie, samostatne si dotvárať zážitky a poznatky vo vedomí, zároveň však, aby sa pod vedením učiteľa dopracovali k vedomostiam o literatúre.“

Súhlasím s vyjadrením autorky, ktorá ďalej konštatuje (Zigová, 1979, s. 21): „ Pri práci s textom vtáhuje žiakov do jeho interpretácie. Slovo, slovné obrazy, práve pre názornosť spájame s hrou a pohybom. Cieľavedome pestujeme snahu žiakov, aby boli podľa svojich schopností aktívnymi čitateľmi pri utváraní krásy v živote. Učíme ich tvorivo prejavovať sa v rozličných oblastiach umenia: v rozprávaní, v recitácii básní, v pohybe, v dramatizácii a pod. Umožňujeme im, aby sa sami zmocňovali tých vlastností kníh, ktoré im môžu nahradiť text, dočasne zakliaty do písmen (teda, aby čítali medzi riadkami, maľovali, hrali sa rozličné hry, ktoré knihy umožňujú).“

V duchu tvorivo – humanistickej koncepcie uplatňovanej vo vyučovaní dostáva priestor tvorivá dramatika. Na stredných pedagogických školách je odborným maturitným predmetom, na základných umeleckých školách ju poznáme ako dramatickú výchovu. Tvorivé zručnosti, ktoré na hodinách tvorivej dramatiky rozvíjame, v sebe zahŕňajú celú škálu stratégií, metód, postupov a techník, ktoré usmerňovanou a stimulovanou čitateľskou skúsenosťou privádzajú žiaka k sebareflexii a sebaexpresii a učiteľovi dávajú priestor pre efektívne vyučovanie, dosahovaní istoty pri komunikácii so žiakmi, vytvoriť z triedy skupinu a ceniť si výsledky svojej pedagogickej práce.

1.1 Recepčia a interpretácia literárneho textu

Z hľadiska cieľa mojej práce sa zameriam na recepciu a interpretáciu literárneho textu, konkrétne na interpretáciu autorskej rozprávky, pretože je jedným z uvedených tematických celkov v učebnom pláne. Pre autorskú rozprávku sú vyčlenené 4 vyučovacie hodiny. Výchovno - vyučovacím cieľom spomínaného tematického celku je získať prehľad o vzniku a vývine autorskej rozprávky, poznať jej svetových predstaviteľov. Na základe uvedených faktov, sme sa rozhodli pre osobnosť Oscara Wilda ako jedného z popredných predstaviteľov modernej literatúry a jeho špecifického podania rozprávky. Mojm cieľom je interpretácia jeho rozprávky Slávik a ruža, cez netradičné postupy a metódy, ktoré nám ponúka tvorivá dramatika.

Uvedenú odbornú pedagogickú skúsenosť sme realizovali na strednej pedagogickej škole na základe mnohých faktorov. Napríklad žiaci majú rozsiahlejšie vyučovanie literárnej výchovy a do ich povinných predmetov sa v posledných rokoch dostala aj tvorivá dramatika. Učebne literatúry sú vybavené potrebnou technikou a tiež učebne tvorivej dramatiky spĺňajú všetky podmienky pre tvorivú prácu. Vo vyučovacom programe stredných pedagogických škôl je literárna výchova na poprednom mieste. Tematický

plán literárnej a jazykovej výchovy s metodikou pre druhý ročník študijného odboru učiteľstvo pre MŠ a vychovávateľstvo (príloha 1) uvádza nasledovné ciele literárnej výchovy .

- oboznámiť žiakov so žánrami detskej literatúry (prehľad žánrov detskej literatúry),
- uvedomiť si špecifiká literatúry pre deti a mládež,
- rozvíjať verbálnu kreativitu žiakov (prednes textu),
- **realizovať recepciu a interpretáciu literárneho textu**, vytvárať pozitívny vzťah ku knihám a k literatúre prispievať k všestrannému rozvoju osobnosti žiaka, rozvíjať jeho citové a rozumové individuálne záujmy a záľuby, svetonázorové a mravné postoje,
- prostredníctvom rozprávky formovať u žiakov kladné charakterové vlastnosti podporovať u žiaka cit pre demokraciu a humanizmus).

1.2 Interpretácia ako jeden z cieľov literárnej výchovy

S. Cenek (1979, s. 99) chápe interpretáciu „ ako priamu prácu s literárnym textom, zahŕňa v sebe výklad zmyslu umeleckej literatúry.“ Na základe interpretácie sa orientujeme v diele, rozoznávame jeho jednotlivé časti a zmysel celku. Ak ju budem považovať za cieľ literárnej výchovy, tak rozbor a výklad diela dáva priestor pre aktivitu žiakov ako jedného z dôležitých didaktických princípov pre efektívne vyučovanie. Stále teda platí, že efektivita vyučovania je tým väčšia, čím sa literárna interpretácia uskutočňuje ako činnosť žiakov.

Interpretácia má svoje funkcie. S. Cenek rozoznáva:

- **informatívnu funkciu** (poznanie a pochopenie textu),
- **formatívnu funkciu** (formuje sa schopnosť literárnej percepcie a aktívne osvojovanie literárneho diela.)
- **inštrumentálnu funkciu** (vedomosti a poznatky) sa prehlbujú pri hodnotení literárnej tvorby).

Problémom interpretácie sa zaoberajú viacerí autori. Spomením Umberta Eca, literárneho vedca, estetika a semiotika, ktorý sa zaoberá predovšetkým kritériami a hranicami interpretácie – hranice interpretácie určuje nielen zámer autora a zámer interpreta, ale aj zámer textu (U. Eco, 1998, s. 31) : „ Ak by nám však Jack Rozparovač povedal, že to, čo urobil, urobil na základe interpretácie Evanjelia sv. Lukáša, mám podozrenie, že mnohí čitateľsky orientovaní kritici by boli naklonení myšlienke, že čítal Evanjelium sv. Lukáša trochu zvráteným spôsobom.

Predstavitelia ne – čitateľsky orientovanej kritiky povedia, že Jack Rozparovač bol šialený maniak. Uvedomujem si, že môj príklad je trocha za vlasy pritiahnutý a že aj ten najradikálnejší dekonštruktivista by so mnou súhlasil. Napriek tomu si myslím, že aj taký paradoxný argument treba brať vážne. Dokazuje totiž, že jestvuje aspoň jeden prípad, keď možno povedať, že daná interpretácia je zlá.“

Vyjadrenie Umberta Eca dokazuje, že aj v školskej praxi by sme mali interpretáciu literatúry uskutočňovať uvedomele, ponechať priestor samotnému prijímateľovi literárneho diela, ale usmerňovať ho pri jeho výklade a hľadať nové postupy pri interpretácii. Vzhľadom na cieľ uvedenej práce je dôležitý pojem školská interpretácia.

T. Žilka (1996, s. 182) ju označuje ako „ osobitný druh literárnovzdelávacej interpretácie, ktorá plní didaktickú funkciu sprostredkovania kontaktu žiaka s literárnym dielom, literatúrou.“

Autor zdôrazňuje, že práve školskou interpretáciou sa sledujú literárnovýchovné a literárnovzdelávacie úlohy. T. Žilka (1996, s. 183) rozoznáva nasledovné úlohy:

1. primárny výklad zmyslu literárneho diela,
2. obohacovanie historického, teoretického a hodnotového poznávania literatúry,
3. osvojovanie metodické stránky výkladu literárneho diela (textu),
4. rozvíjanie kritického myslenia o literatúre,
5. formovanie osobnosti čitateľa.

Pri výklade pojmu interpretácie ako jedného z cieľov literárnej výchovy a cieľa práce som sa pristavila pri rôznych hľadiskách chápania tohto termínu a môžeme tak prejsť na samotnú interpretáciu autorskej rozprávky Slávik a ruža v nasledujúcej kapitole, ktorú si rozoberiem klasickým postupom, ktorý využívam v praxi na hodinách literatúry a literárnej a jazykovej výchovy s metodikou.

1.3 Tvorivá dramatika ako cesta k literatúre

V súčasnosti sa hľadajú adekvátne vyučovacie metódy aj alternatívne možnosti vyučovania. Tvorivú dramatiku môžem považovať za didaktickú metódu, stále je však problém aplikovať ju v školskej praxi. Prečo práve slovenský jazyk a literatúra a tvorivá dramatika? Cieľom je žiakov naučiť nielen čítať, ale i vnímať a precítiť literárny text. Všetko toto je dokonale teoreticky rozpracované, ale v skutočnosti sa na hodinách literatúry stretávame so stereotypným rozborom literárnych diel, spojeným s diktovaním poznámok učiteľom.

Literatúru možno učiť hrou a tvorivou dramatikou. Pomocou tvorivej dramatiky môžeme organizovať didaktický proces, obsah literárneho diela môžeme interpretovať na základe skúsenosti a zážitku. (D. Bačíková, 1997, s. 24) Literatúru môžeme chápať ako umelecky uchopené modely životných skúseností a odrazy vnímania sveta, kde výrazovým prostriedkom je slovo. Literárne dielo je predovšetkým výsledkom tvorivej činnosti jednotlivca. Naproti tomu proces tvorivej dramatiky je záležitosťou kolektívnu a to aj v tom prípade, že každý jednotlivec zobrazuje určitý jav samostatne.

Na prácu s literárnym artefaktom nám slúžia rôzne možnosti vyjadrenia.

Tvorivá dramatika sa môže s literatúrou dopĺňať a kombinovať. Z. Jirsová (1998, s. 29) hovorí o dvoch prístupoch:

1. Tvorivá dramatika pracuje s literatúrou ako s látkou, materiálom, ktorý pomáha dosiahnuť určitý cieľ v odbore. Literatúra je v tomto prípade prostriedkom dramatickej výchovy.
2. Výchova k literatúre využíva metódy tvorivej dramatiky ako prostriedku slúžiacemu k zblíženiu sa s literárnym dielom. Dramatická výchova je v tomto prípade prostriedkom poznávania literatúry.

Jadro tvorivej dramatiky tvoria zobrazovacie techniky a proces. Pod termínom zobrazovania javov Valenta (1995, s. 29) rozumie: „zobrazovanie vecí, javov, osôb, abstrakcii, vzťahov, situácii, dejov.“ Treba zdôrazniť, že účelom tvorivej dramatiky nie je

verné zobrazenie, ale také, ktoré vyplýva z vlastnej predstavy. Zobrazovanie podlieha vzájomnému pôsobeniu jednotlivcov a ide o podanie improvizované. Improvizáciu môžeme chápať ako taký spôsob prejavu, ktorý dáva slobodu k vyjadreniu osobnej skúsenosti, predstáv a postojov a tiež ju považujeme za základnú metódu tvorivej dramatiky. Krista Bláhová (1996, s. 25) poukazuje na rozdiel medzi interpretáciou a improvizáciou. Improvizácia je zameraná predovšetkým na osobnostný a sociálny rozvoj a interpretácia má bližšie k divadelnému odboru. Interpretácia literárneho textu v podobe dramatizácie literárnej predlohy je jedným z účinných spôsobov, ako žiakovi pomôcť pri objavovaní literatúry. Dôležité je uvedomiť si, že literatúra už len sama o sebe človeka zušľachtuje.

Pri kombinácii literárnej výchovy s dramatickou výchovou sa používa celá škála metód a techník tvorivej dramatiky. Výber metód je vždy uskutočňovaný podľa cieľa vyučovacej hodiny, skupiny žiakov a samozrejme s ohľadom na literárne dielo (Jirsová, 1998, s. 24).

2 AUTORSKÁ ROZPRÁVKA SLÁVIK A RUŽA OD OSCARA WILDA

Pojem rozprávka môžem definovať ako vymyslený príbeh zo života neskutočných bytostí, plný neuveriteľných príhod. Rozprávka je prozaický žáner ľudovej slovesnosti, v ktorom sa obraz podáva formou vybájeného tvorivého výmyslu. Prelína sa tu svet skutočný so svetom fantastickým. O svojom vzťahu k rozprávkam sa vyjadril i náš básnik Milan Rúfus (1990, s. 35): „ Prvým rozprávkam som porozumel. Večný zápas spravodlivosti, ľudskej špiny a ľudskej krásy som prvý raz objavil tu. Menilo sa azda niečo na veci, že to bolo vo svete šarkanov a duchov, proti ktorým bojovali popolvári? Rečou blízkou tlmočili dieťaťu veci výsostne dospelé. Na stranu spravodlivosti strhali nás rozprávky.“

2.1 Pojem autorská rozprávka

Môžem povedať, že pojem autorská rozprávka je veľmi široký. Vo všeobecnosti sú to rozprávky, v ktorých autor vyslovuje svoje idey, súdy zodpovedajúce dobe, v ktorej sa zrodili. Z tradičnej rozprávky si obyčajne vypožičiava jednu črtu, s ktorou sa netradične manipuluje: známa rozprávková postava je predstavená v netypických situáciach, typický rozprávkový motív je obrátený naruby, všeobecný etický moment – zápas dobra so zlom a záverečné víťazstvo dobra – je skonkrétnený silným sociálnym akcentom (E. Zigová – V. Obert, 1989).

Autori upozorňujú, že si často zamieňame pojmy umelá rozprávka a autorská rozprávka, nie sú však totožné. „Umelá rozprávka napodobňuje a nadväzuje na tradíciu ľudovej rozprávky. Môžeme ju podať voľne. U autorskej rozprávky by sme mali tomu predchádzať. Autorské rozprávky majú záväzný text, mali by sa sprostredkovať autenticky, tak je možné žiakom okrem pútavého deja predstaviť aj slohové majstrovstvo autora a jeho reč“ (Zigová – Obert, 1989, s. 78).

V práci sa podávam autora a jeho reč, pútavý dej rozprávky Slávik a ruža autenticky, ale trochu netradične metódami tvorivej dramatiky.

2.2 Interpretácia rozprávky Slávik a ruža

Autor: Oscar Wilde, jeho meno sa stalo synonymom pre závrtný vzostup i strmhlavý pád. Vynikal inteligenciou a prenikavým úsudkom, vedel sa rýchlo orientovať v texte a mal vynikajúcu pamäť. Zakladal si na extravagantnosti, jeho zvláštny odev nevideli londýnske ulice viac ako pol storočia. Len málo mužov sa mohlo merať s Wildovou schopnosťou baviť a šokovať. Jeho život plný paradoxov sa prejavil v jeho tvorbe, písal dramatické hry, básne, romány, bol literárnym kritikom a novinárom.

V roku 1888 sa dočkal svojho prvého úspechu práve vďaka knihe moderných rozprávok Šťastný princ a iné rozprávky. V rozprávkach nájdeme Wildov veľký dar rozprávať. Rozprávky predovšetkým odrážajú Wildovu posadnutosť krásou a vyznačujú sa určitým smútkom a melanchóliou. Nie vždy je zlo potrestané, je však súdené autorovým výsmechom a iróniou. Pozorný čitateľ spozná, že autor oceňuje najvyššie ľudské hodnoty, stojí za svojimi hrdinami, ktorých často necháva prehrať. Aj Oscar Wilde boj s pokryteckou morálkou svojej doby prehral (Stříbrný, 1987).

U Oscara Wilda je námetová podobnosť s Andersenovými rozprávkami podriadená odlišnej filozofickej interpretácii a iným postupom. Wildov rozprávkový svet je abstraktnejší, niet v ňom poetizácie všedných vecí, hľadania krásy aj na nečakaných miestach a javoch alebo na predmetoch nepatrných, či vonkajškovo nepríťažlivých. V jeho rozprávkach nevystupujú len vtáci a kvety, ale veľmi často drahokamy najrozličnejších tvarov a farieb, celá bohatá a rozmanitá klenotnica, ktorá predstavuje pre Wilda najvyššiu stupnicu krásy. Wilde je ospevovateľom umelej, ľudskými rukami utvorenej krásy, básnikom urbánnej kultúry. Wildove rozprávky pre svoju hýrivú fantáziu a často i komplikovaný dej vyžadujú náročnejšieho detského čitateľa (Klátik, 1978, s. 35).

Slávik a Ruža

Literárny druh: epika

Literárny žáner: rozprávka

Námet: nenaplnená láska mladého študenta k profesorovej dcére

Idea: „Ale láska je viac ako život, čo je vtáčie srdce v porovnaní s ľudským?“

Téma: najvyššia obeta(obeta života) pre lásku

Motívy:

- **motív lásky :** „Láska je skutočne čosi zázračné. Je vzácnejšia ako smaragdy a drahocennejšia než pravé opály. Nedá sa kúpiť za perly ani granáty, neponúka sa na jarmoku, nemožno s ňou obchodovať, ani ju zlatom vyvážiť.“
- **motív obety :** „Raduj sa! Dostaneš červenú ružu, po ktorej túžiš. Stvorím ti ju zo spevu pri mesačnom svite a zafarbím krvou vlastného srdca. A nechcem od teba nič, len aby si opravdivo miloval, lebo hoci je filozofia múdra, láska je múdrejšia, hoci moc silná, láska je silnejšia.“
- **motív smrti :** „ A nádherná ruža sfarbila sa do purpurova ako ruža východnej oblohy. Purpurový bol veniec lupeňov a purpurové ako rubín bolo aj srdce.“
- **motív prírody :** „ Je príjemné sedieť v zelenom lese a dívať sa na slnko v zlatom voze a na mesiac v jeho perleťovom voze. Sladká je vôňa hlohu sladké sú zvončeky skryté v údolí a šedivník kvitnúci na vršku.“

Dej: Dej je budovaný na kontraste reálneho sveta a prírody.

Rozprávka je o mladom zamilovanom študentovi. Jeho vyvolená však nechce o ňom ani počuť, kým jej neprinesie červenú ružu. Keď študent narieka pod stromom v parku, že nikde červené ruže nerastú, začuje ho slávik a rozhodne sa mu pomôcť. Lieta po parku, ale nikde červené ruže skutočne nie sú. Jedna možnosť tu je, bielu ružu zafarbiť vlastnou krvou, pri mesačnou splne. Slávik sa rozhodne to podstúpiť, lebo je očarený ľudskou láskou. Zrodí sa tak nádherná červená ruža, za ktorú niekto zaplatil životom. Študent objaví ružu a nesie ju svojej milej. Tá ju ohrdne, lebo syn najvyššieho komorníka jej poslal klenoty a tie majú väčšiu cenu než kvetina.

Postavy: **Slávik** – dobrý, úprimný, láskyplný, obetavý, je personifikáciou obety.

Študent - naivný, praktický, odmeraný, povrchný

Ker – necitlivý, ale je jedinou možnosťou ako získať ružu

Profesorova dcéra – ľahkomyselná, nerozvážna, márnivá, necitlivá.

Modelovanie postáv autorom: typický opis, prehovory, konanie, asociácie, myšlienky postáv (o sebe, o iných).

Rozbor: Hrdinom rozprávky je Slávik, typicky negatívne postavy tu nenájdeme, aj keď profesorova dcéra čitateľovi sympatická nie je. Postava Slávika je motivovaná dvojako: slávik ako iniciátor dejového konfliktu (jeho obeta pre lásku) a posol pravej lásky (ospevuje úprimnú lásku, verí v čistotu tohto citu).

Charakteristiky postáv rozprávač nekreslí priamo, ani ich nepomenúva. Prejavujú sa iba konaním a rečou. Napr. márnivú dievčinu spoznáme podľa slov: „ Obávam sa, že sa mi nebude hodiť k šatám, ...a potom, synovec dvorného správcu mi poslal šperky z pravých drahokamov. Každý vie, že drahokamy majú oveľa väčšiu cenu ako kvety.“ Odmeranosť študenta voči slávikovi môžeme tiež vyčítať z textu: „Štýl má, ...to mu nemožno uprieť, ale má aj cit? Obávam sa, že nie. V skutočnosti je ako väčšina umelcov – častý štýl bez štipky úprimnosti. Neobetoval by sa pre iných. Myslí iba na hudbu, a každý vie, že umenie je sebecké.“ (sarkazmus)

Dejová línia neprebíha v typickej rozprávkovej opozícii: dobrí – zlí, bohatí – chudobní. Princíp takého kontrastu zvyšuje účinok rozuzlenia deja v závere rozprávok, kedy býva dobro odmenené a zlo potrestané. V tomto príbehu to tak nie je, hlavný hrdina po šľachetnom skutku umiera a jeho obeta sa nám môže zdať zbytočná. Dokazuje to tento obraz: „ ...nahneval sa študent a vyhodil ružu na ulicu, kde spadla do stoky a o chvíľu po nej prešlo koleso voza.“

U Oscara Wilda má obeť zmysel pre toho, kto sa obetuje.

V rozprávke Slávik a ruža je postup rozprávania veľmi jednoduchý. Autor rozpráva príbeh v logickom i časovom slede, bez predbiehania a návratov, bez skokov a prestávok v deji. Môžem vidieť dve línie v rozprávaní, svet prírody a prehovory a konanie študenta (reálny svet). Opisy postáv tu nenájdem, ale opisy prírody a prostredia sú badateľné. Tak je možno vidieť kontrast reálneho sveta a prírody. Dej sa odohráva v priebehu dňa, noci a rána (dej vrcholí v noci pri splne mesiaca).

Kompozícia rozprávky sa „ naplňa“ prostredníctvom epickej línie v dramatickom oblúku: od expoziície (slávik sa stretne so študentom a poznáva ľudskú lásku) ku konfliktu (slávik sa rozhodne pomôcť študentovi, ale kde vziať červenú ružu), cez kolíziu (slávik sa dozvedá o možnosti ako získať červenú ružu a rozhodne sa umrieť pre lásku), ku kríze (slávik spieva pri mesačnom svite nabodnutý na trň a pomaly umiera) a napokon záverečnému rozuzleniu (dievčina odmietne študenta, aj červenú ružu).

Do tektoniky príbehu môžem zaradiť klimaxový princíp, ktorý sa prejavuje stupňovaním deja, to je typická rozprávkovosť. Táto gradácia je viditeľná, keď keď trikrát po sebe povie , aby sa slávik silnejšie pritisol na trň. „ Tuhšie sa pritisni, sláviček“ volal ker, „ lebo deň svitne skôr, než bude ruža hotová“

Z hľadiska slohového postupu ide o rozprávanie, ktoré je dynamické a pôsobivé predovšetkým zvýšenou frekvenciou priamej reči. Jazyk diela je bohatý na:

metafory: „ Začula ho červená ruža, celá sa zachvela v extáze a otvorila lupienky do chladného ranného povetria“

„A lupienky ruže jemne zružovali, ako zružovie tvár ženícha, keď pobozká mladuchine pery“

epitony: „ jantárový trón“ , „ strieborný džbán“ „ prudká bolesť“ , „ krištáľový mesiac“

personifikáciu: „začul ho biely mesiac“, „ zašeptala sedmokráska“ , „ ker pokrútil hlavou“

hyberboly: „ ruža, celá sa zachvela v extáze“, „ ozvena vyburcovala zo snov spiacich pastierov“

prirovnania: „ vlasy tmavé ako kvet hyacintu“, „ krídla má sfarbené ako plamene“, „ červené ako holubičie nohy“

symbols: červená ruža – láska, mesačný spln – smrť, prepichnuté srdce – nenaplnená láska, slávik - obeta

Zvláštnosťou tejto rozprávky je, že svojím vnútorným uspořádáním stojí na pôde reálneho sveta. Je v nej však niečo fantastické (slávik, ktorý rozumie človeku, rozprávajúci ker a zvieratá, ...).

Autor odsúdil nepekne spoločenské a medziľudské javy, ako pokrytectvo, márnivosť, ponižovanie, pričom látku spracoval cez nadsádzku, čo je jednou z črt výstavby textu rozprávok. Fungujú tu naďalej prvky triády, dominuje charakter rozprávania priamočiara sa rozvíjajúca dejová akcia s ustáleným rozprávkovým pôdorysom.

Týmto krátkym rozborom som urobila tradičnú interpretáciu rozprávky Slávik a ruža. Podobným spôsobom interpretujeme literárne diela. V nasledujúcej kapitole uvádzam interpretáciu textu metódami tvorivej dramatiky.

3 INTERPRETÁCIA ROZPRÁVKY SLÁVIK A RUŽA METÓDAMI TVORIVEJ DRAMATIKY

3.1 Prečo tvorivá dramatika ...

Pojem tvorivá dramatika vystihuje predovšetkým definícia Brigity Šimonovej (1997, s. 5), ktorá pod tvorivou dramatikou rozumie „ súbor metód, postupov a prostriedkov, ktoré môžu podnieť a realizovať:

- tvorivé riešenie životných situácií,
- tvorivé osvojovanie si učiva v škole,
- výchovu pedagógov,
- výchovu prijímateľa umenia,
- interpretáciu umeleckého diela,
- dramaturgiu textu,
- hereckú, režijnú a dramaturgickú prípravu,
- tvorbu inscenačného tvaru, tvorbu umeleckého diela.“

S tvorivou dramatikou sa stretávame na stredných pedagogických školách a na pedagogických fakultách.

Je to svet, kde máme možnosť dosiahnuť istotu pri uplatňovaní svojich schopností, rozvíjať svoj zmysel pre estetické cítenie, dosiahnuť istotu pri komunikácii. Zistíme a uvedomíme si, ako funguje skupina, ako sa rešpektovať a naučiť sa spoliehať sa aj na iných. Naučíme sa ceniť si svoju prácu a výsledky, oceniť hodnoty a postoje vlastné i druhých. Tvorivá dramatika pracuje predovšetkým s komunikáciou – slovom i pohybom. Toto všetko súvisí s objavovaním seba a okolitej skutočnosti (M. Benešová – D. Kollárová, 2002, s. 4).

B. Šimonová píše: „ Základným prostriedkom práce v tvorivej dramatike je hra. Za metódy môžeme považovať **interpretáciu, improvizáciu, rolovú hru.**“

Improvizácia ako jeden z pojmov dramatickej výchovy pomáha udržať a získať duševnú rovnováhu, ktorá je vo svete plnom stresu životne dôležitá. Dramatická improvizácia je významná v umeleckej činnosti. Je to spontánna činnosť na daný podnet, impulz bez predchádzajúcej prípravy. Je kľúčová technika v tvorivej dramatike, jej poslaním nie je dávať návody a správne riešenia, ale klásť otázky a motivovať na hľadanie odpovedí na ne a na prežívanie v procese hľadania (Benešová – Kollárová, 2002, s. 94).

Jadrom metód tvorivej dramatiky je hra v role. Metódy založené na princípe hrania roly sú metódy profilujúce, sú založené na úplnom zobrazení hrou v role alebo na fragmentárnom zobrazení hrou v role, hrané bývajú len pohybom, alebo rečou a zvukom. Po objasnení týchto pojmov chcem poukázať, že rozprávka Slávik a ruža mi ponúkla množstvo momentov nielen na hru, ktorá je základným prostriedkom práce v tvorivej dramatike nato, že zvyšuje zážitkovosť obsahu literárneho diela.

3.2 Metódy tvorivej dramatiky použité pri interpretácii

Viem, že princíp tvorivej dramatiky vychádza s prirodzených ľudských činností a pomocou hry smeruje k určenému cieľu. Mojm cieľom je práca s textom Slávik a ruža práve prostredníctvom hry. Spoznávať ho budeme cez pocity, slová, pohyb, tvorivosť, zvuk, cez správanie v situácii. Príbeh budem interpretovať prostredníctvom vlastného

poznania a aktivít a metód tvorivej činnosti. Ak vstúpite spoločne do rozhovoru s rozprávkovým svetom, ktorý je farebný, zaujímavý, plný emócií, možno sa v ňom nájdete.

Tvorivé hry a cvičenia neberiem ako niečo záväzné, môžu byť motiváciou pre ďalšie vlastné tvorivé činnosti.

Pri realizácii interpretácie textu prostriedkami tvorivej dramatiky vychádzam zo schémy dramatického kvadrantu. Uvádzam schému, ktorá napovedá, ako budem postupovať pri interpretácii. Na otázku „ Ako postupovať?“ Odpoveď poskytujú hry a aktivity tvorivej dramatiky: cvičenia na uvoľnenie a sústredenie, vizualizácia textu, štrukturovaná dráma, brainstorming, alter ego, ticho, horúca stolička, poštová schránka, listy, aleja, farebný svet, symbol rozprávkového sveta, štronz a diskusia.

3.3 Postup pri intepretácii

1. Motivácia a postoj - v tejto fáze využijem aktivity, ktoré žiakov pripravia na sústredenie sa a prácu s textom. Motivovať budem hudbou a slo vne, aby nastal priestor na vizualizáciu textu..

2. Prečítanie textu po vyvrcholenie – žiaci sa dozvedia, kto vystupuje v rozprávke a v čom spočíva hlavný konflikt deja.

3. Práca v skupinách – tieto aktivity budú spočívať v reprodukčno – produkčných činnostiach prostredníctvom štrukturovanej drámy.

4. Poznávanie časopriestoru – cez výtvarné činnosti budú žiaci interpretovať priestor a čas, kde sa dej príbehu odohráva.

5. Práca s postavou – cez vnútorné nazeranie budem riešiť konanie postáv, zaujmeme postoj ako jednotlivci i skupina k hrdinom tohto príbehu.

6. Diskusia – v rozhovore rozoberiem jednotlivé motívy (motív lásky, obety, prírody) príbehu, budeme spolu so žiakmi opisy hľadať v texte a zaujímať k nim stanovisko.

7. Reflexia

3.4 Motivácia

Žiaci sa voľne rozmiestnia po triede, môžu sa posadiť na zem, ak máme na to podmienky môžu si ľahnúť na deku. Všetci si zatvorí oči a uvoľnia sa. Rozprávam, čo si budú predstavovať pri tomto cvičení, sprevádzam nahrávkou vtáčieho spevu. Táto aktivita vychádza z príbehu, ktorý sa odohráva v záhrade plnej zelene a kvetov rôznej vône a vtáčieho trilkovania.

Napríklad: *Zavri si oči a zhlboka dýchaj, uvoľni sa. Započúvaj sa do nahrávky a predstavuj si, že si v záhrade. Prechádzaš popod stromy, ktoré vrhajú príjemný tieň. Si obklopený farebnými kvetmi a každý vonia inak. Dotýkaj sa ich a privoňaj. Pohľad rukami zelenú trávu. Zdvihni hlavu k nebu, počúvaj vtáčiky. O čom sa asi rozprávajú? Teraz si predstav seba. Si štebotavý malý vtáčik obdarený tým najkrajším darom – krásnym hlasom. Áno, si slávik Celé dni poletuješ ponad ľudské obydlia a vyspevuješ si, lebo život a sloboda sú také krásne. Často sa zamýšľaš nad ľuďmi, nad ich správaním, problémami a často počuješ od nich vzdychnutie, aké by to bolo krásne byť vtákom. A vtedy pocítiš obrovskú radosť a vďačnosť, že si tým, čím si. Ale pravdou je, že aj ty by si chcel byť niekedy človekom. Dokázať sa smiať, objímať, mať niekoho rád alebo dostať šancu pomôcť niekomu inému. To sú podľa teba jedinečné dary. Rozhodol si sa, že nájdeš človeka, ktorý by sa s tebou na jeden deň vymenil. Našiel si ho. Je to jeden zo žiakov... triedy. Tvojmu návrhu sa veľmi potešil, vraj to bude zábava a dobrodružstvo. Stane sa to hneď ráno. Slávik sa zobudí ako*

Ty a Ty sa zobudíš ako Slávik. Ako bude vyzerat' tvoj „ vtáčí deň?“. Nechaj ďalej oči zatvorené a premýšľaj, ako by si využil šancu byť jeden deň slávikom?
(po chvíli) Pomaly oči otvorte a vitajte opäť medzi nami.

Po tomto cvičení bude nasledovať krátka reflexia. Každý študent sa podelí s ostatnými o zážitky a pocity, ktoré mal pri relaxácii. Takto motivovaní žiaci sú schopní sústredenia sa na ďalšiu prácu so samotným textom. Môžem teda prejsť na prečítanie ukážky.

3. 5 Aplikácia vybraných metód na text

Ako sa príbeh skončí?

Dobrý recitátor v skupine prečíta ostatným ukážku, snaží text predniesť. Ukážka sa končí v momente vyvrcholenia deja, kedy sa ker rozpráva so slávikom, ako možno získať červenú ružu. „ poznám jeden spôsob,“odvetil ker, „ ale je taký strašný, že sa ti ho neodvážim ani povedať.“

Toto je moment, od ktorého sa budú odvíjať nasledovné reprodukčno – produkčné aktivity žiakov. Využijem techniku štrukturovanej drámy. Žiaci sa rozdelia do skupín. Každá skupina dostane papier rozdelený na tri časti. Každá časť obsahuje otázku na ktorú spoločne odpovedajú. Je to skupinová práca, ale priestor má každý jednotlivec. Čím viac odpovedí, tým lepšie. Uvádzam schému k tejto aktivite, aj s príkladom.

Čo viete z počúvania príbehu ?	Čo si myslíte, že viete z počúvania príbehu ?	Čo by ste chceli vedieť?
- že tu vystupuje slávik, ker, študent, profesorova dcéra, jašterička - že študent je zamilovaný do profesorovej dcéry	-myslíme si, že ide o príbeh lásky - môže ísť aj o priateľskú pomoc od slávika - myslíme, že všetko dobre skončí, keď je to rozprávka	- či sa podarí slávikovi získať červenú ružu - či študent ocení jeho pomoc - ako sa celý príbeh skončí

Po písomnom vyjadrení ústne referuje jeden člen za skupinu. Predpokladám, že všetci sa budú chcieť dozvedieť, ako sa rozprávka skončí. Skôr ako si ukážku dočítame, sa pokúsime ešte vyprodukovať čo najviac nápadov, ako by to mohlo dopadnúť. Z toho potom spoločne vyberieme tie najpravdepodobnejšie nápady. Použijeme metódu brainstormingu. Brainstorming môžeme uplatniť v rôznych fázach príbehu.

My sme si vybrali práve jadro – vyvrcholenie: Ako možno získať červenú ružu ? Ideálne je písať návrhy žiakov na veľký papier, ktorý je pripevnený na tabuli tak, že všetci vidia námety a riešenie, ktoré napísali ostatní spolužiaci. Vyhnem sa tak opakovaniu nápadov.

Je dôležité upozorniť žiakov, aby sa navzájom rešpektovali a nevyjadrovali sa počas písania nápadov. Až keď vyčerpajú všetky možnosti na ukončenie deja, zhodnotíme návrhy a vyberieme tie najpravdepodobnejšie.

Potom dočítam ukážku. Predpokladám, že žiaci, ktorí túto rozprávku nepoznajú, zostanú prekvapení, autor necháva svojho hrdinu zahynúť. Otvára sa nám možnosť zamyslieť sa nad konaním postáv, nad ich pohnútkami, dostávame sa tak k charakterizácii a opäť použijem na to cvičenia tvorivej dramatiky.

Ticho

Ticho je aspektom poznania. (Gavin Bolton)

Je to zdanlivo zvláštna dramatická technika, ale myslím si, že v danej situácii je pre ňu určené to správne miesto. Dáva nám priestor na predstavivosť, môže byť silným výrazovým prostriedkom, ktorý má silnú výpovednú hodnotu. Inštruujem teda žiakov, aby si svojím vnútorným zrakom premietli, čo všetko pocítil slávik od začiatku rozprávky, keď spoznal silu lásky a dozvedel sa, ako získať červenú ružu, keď sa rozhodol, podstúpiť svoju obeť a ako spieval pri splne mesiaca.

Následne je nevyhnutná fáza sebareflexie. Oslovím v nej žiakov, aby sa úprimne vyznali, či sa im darilo všetko si predstaviť a čo cítili.

Alter ego

V predchádzajúcom cvičení sa každý zamyslel nad konaním slávika. Teraz skúsia študenti zahrať postavu slávika vo dvojiciach. Kým jeden žiak vedie monológ či dialóg a hrá vonkajšie konanie postavy slávika, druhý študent hrá vnútorné prežívanie a myšlienky tej istej postavy. Napríklad. Keď sa slávik pritíska na trň, jeho vnútro mu hovorí: „*nerob to, prestaň, ved' umrieš...*“

Vidím veľký zmysel v tomto cvičení. Žiak sa môže ešte hlbšie zamyslieť pri poznávaní postavy a nad jej konaním. Prínosom tejto hry je, že sa vyvarujem bežnej rutine na hodinách, keď sú hlavné postavy charakterizované alebo hrané iba obmedzenejším počtom seabvedomejších žiakov v triede. Nasleduje reflexia.

V nasledujúcej aktivite sa pokúsím uplatniť v praxi tvrdenie, že učiteľ je žiakovi partnerom vo vyučovacom procese a preto by sa mal podieľať na aktivitách, ktoré sám ponúka študentom.

Horúca stolička

Na horúcu stoličku posadím seba, vystupujem v role napríklad:

- slávik
- kríka
- študenta

Uvádžam všetky postavy, lebo sú výborným námetom pre túto aktivitu. Žiaci ma budú v role slávika či študenta alebo kríka spovedať, klásť mi otázky, kritizovať a odhaľovať skryté pohnútky jeho konania. Napríklad: Slávik, prečo si sa obetoval pre obyčajného človeka? Ker, ako si tak mohol ublížiť Slávikovi?

Horúca stolička je ideálnou hrou práve na hodinách literatúry pri charakterizácii postáv literárneho diela. Opäť si krátko po skončení rozoberieme jej priebeh cez reflexiu.

Poštová schránka alebo Listy

Poštová schránka je metóda, ktorá vždy vyúsťuje do rozhovoru alebo diskusie. Do vopred pripravenej škatule študenti píšu svoje vyjadrenia a sťažnosti, prípadne problémy o ktorých môžeme potom bližšie hovoriť. Túto metódu možno aplikovať aj na našu rozprávku.

Uvádžam niekoľko príkladov, čo môže žiakov zaujímať:

- prečo autor nechal Slávika zomrieť,
- prečo zlo nie je potrestané ,
- prečo nikto slávika od toho činu neodhovoriť,
- prečo to bola slávikova obeť zbytočná,
- bola slávikova obeť zbytočná?

Diskusiu vedíme tak, že čítame jednotlivé krátke listy a snažíme sa odpovedať. Odpovede možno nájsť v samotnom živote autora Oscara Wilda. Pomocou tejto metódy sa nám tak naskytne priestor porozprávať žiakom o živote Oscara Wilda o jeho umení paradoxu, o motívoch obeť (obeť má význam pre toho, kto ju vykoná) a pod. Kde bude rozhovor smerovať však závisí od otázok študentov.

Listy

Žiaci v role študenta budú písať list slávikovi. Listy môžu žiaci prečítať, ale len kto bude chcieť. List nie pre mňa ako učiteľa, ale slúži predovšetkým samotnému žiakovi, ktorý si ujasní svoj postoj k postavám.

V uvedených aktivitách sme si z hľadiska dramatického kvadrantu interpretovali KTO a ČO tvorí príbeh, zaujali sme stanovisko, charakterizovali postavy cez vnútorné nazeranie a spoznali dej rozprávky, ktorý sme tiež dotvárali.

Prejdem teda na poznanie priestoru a času, v ktorom sa dej odohráva. Využijem na to výtvarne aktivity, ktoré sú adekvátnou obmenou predchádzajúcich činností, v ktorých sme pracovali predovšetkým verbálne.

Farebný svet

Každý príbeh obsahuje farebnosť a tiež naša rozprávka. Žiaci sa pokúsia z textu určiť farby, ktoré sú povedané priamo, ale aj „ vyčítať“ farby, ktoré sú skryté, alebo ich len tušíme. Napríklad dej vrcholí v noci. Aké farby má v sebe noc? Aký môže byť spln? Aké farby vo vás evokuje svitanie? Ako tieto farby na nás pôsobia? Ako dotvárajú atmosféru rozprávky? Opäť ide o malú motiváciu rozhovorom, ktorá bude postupne smerovať k jednotlivým aktivitám.

Keď sa stretnú farby

Každý žiak si vyberie jednu farbu z rozprávky, ktoré sme určili v predchádzajúcom cvičení. Začne ju pantomimicky predstavovať svojmu partnerovi vo dvojici, ide teda o prácu v o dvojiciach.

Napríklad. *Pohybom vo dvojici vyjadrite, ako vyzerajú dve farby. Môžu to byť aj ľudia pri stretnutí: bledomodrá ľahká, tichá chôdza, vyrovnaný dobre naladený človek, červená – zalúbený človek a pod. Pre každého môžu tieto farby znamenať niečo iné. Farby budeme vyberať v náväznosti na text, s ktorým pracujeme. Pôjde tu aj o improvizáciu, čiže spontánne predvedenie farby.*

Po skončení hry bude nasledovať krátka reflexia a zhodnotenie.

Symbol rozprávkového sveta

Každý zo žiakov si sám vytvorí z farebných papierov symbol rozprávkového sveta, použije farebnosť o ktorej sme rozprávali. Papier môžu trhať, strihať, skladať, krčiť, ...využívať plochu, priestor. Môžem žiakom pri tom pustiť hudbu.

Obrazy. Štronzo

Žiaci vytvoria štvorčlenné skupiny. Predstavia si, že sú ilustrátori a majú ilustrovať príbeh Slávik a ruža. Z jednotlivých farebných koláží, ktoré študenti robili v predchádzajúcom cvičení, vytvoria jeden veľkým obraz, alebo tri čiastkové. Tieto koláže môžu vzniknúť spojením čiastkových prác a ich spoločným dotvorením. Každý obraz dostane svoj názov a žiaci povedia, ktorú časť rozprávky zobrazili a prečo. Potom práce budú prezentovať.

Interpretáciu môžem ukončiť diskusiou na tému láska, ktorá je jednou z hlavných motívov rozprávky. Aby sme sa opäť vrátili do deja a k postavám, na koniec interpretácie pripravím ešte jednu aktivitu Aleja.

Aleja

Rozdelím triedu do dvoch radov, obrátených ku sebe tvárou. Pripomenieme si, že Slávik sa obetoval pre lásku a študent majú možnosť zasiahnuť do deja tesne pre slávikovým rozhodnutím. Učiteľ je v úlohe slávik a prechádza alejou. Každý študent mu povie, čo by mal urobiť a čo nie. Aleja vychádza z reflexie a sebareflexie študentov, je to tiež metafora odcudzenia, odsúdenia alebo pomoci a rady.

Po prejdení alejou môžem prejsť k diskusi.

Diskusia na témy:

- Pre koho alebo pre čo by ste sa dokázali obetovať tak ako Slávik?
- Dokázali by ste sa obetovať pre lásku?
- Čo pre vás znamená láska?
- Ako autor opisuje lásku v príbehu?
- Súhlasíte s autorom a jeho poňatím lásky
- Ktorý opis lásky sa vám najviac páči a prečo?

Pri výbere diela na interpretáciu vychádzam z jeho otvorenosti a možností, ktoré nám ponúka. Cieľom rozprávky je formovať mravné cítenie a umožniť čitateľovi poznať a precítiť ľudské vzťahy. Cez prostriedky tvorivej dramatiky objavujeme problém – konflikt rozprávky, pokúsim sa o jeho riešenie rôznymi cestami. Nachádzam tak možnosť riešenia aj vlastnej reálnej situácie. Rozvíjam tak empatiu, tvorivosť, emocionálnu inteligenciu žiakov.

Tieto metódy patria do zážitkového učenia a učiteľ ich plnohodnotne uplatní vtedy, ak si je istý, že žiaci porozumeli významu. Uvedené a rozpracované dramatické techniky učiteľ vyberá podľa podmienok, ktoré má vo vyučovacom procese. Pri výbere prostriedkov tvorivej dramatiky vychádzame priestoru, v ktorom takéto vyučovanie prebieha, z celkovej atmosféry v kolektíve, z časových možností a materiálnych pomôcok, ktoré sú nevyhnutné pri výtvarných činnostiach.

V tejto kapitole som spracovala vyučovaciu hodinu (dvojhodinovku), kde som realizovala interpretáciu rozprávky Slávik a ruža prostriedkami tvorivej dramatiky. Predpokladám, že mnohí učelia slovenského jazyka a literatúry v praxi určite budú pracovať so žiakmi práve takýmto spôsobom zážitkového učenia.

ZÁVER

*„Príroda používa ľudskú fantáziu ako prostriedok, aby mohla pokračovať vo svojej tvorivej činnosti“
(Pirandella)*

Cieľom práce bola interpretácia autorskej rozprávky metódami tvorivej dramatiky, rozpracovať takúto interpretáciu, v ktorej možno aplikovať prostriedky tvorivej dramatiky s tvorivosťou, predstavivosťou, fantáziou a seberealizáciou žiakov. Literatúra ako zložka umenia, ich formuje. Stotožňujem sa s názorom S. Mackovej (2003, s. 136), ktorá konštatuje: „Tvorivá dramatika je pedagogickou disciplínou, ktorá v procese učenia kladie dôraz na aktivitu, využíva priamy zážitok a vlastné skúsenosti, úzko súvisí s dramatickým umením, lebo využíva jeho prostriedky a postupy k dosiahnutiu vlastného cieľa, t. j. vychovať človeka, tvorivého, vnímavého, citlivého, empatického, schopného kontaktu, verbálnej i neverbálnej komunikácie, človeka, ktorý sa vie orientovať i v zložitých životných situáciách a medziľudských vzťahoch, ktorý sa vie rozhodovať a jednať slobodne a zároveň zodpovedne. Tvorivá dramatika učí tiež vnímať kultúru ako súčasť života a vychováva vnímavého čitateľa.“

Predpokladám, že v budúcnosti uvedený námet využijem pri ďalšej interpretácii rozprávky, prípadne celkom iného literárneho žánru.

Prácu môžem považovať za projekt zážitkového vyučovania na hodinách literatúry, ktorý určite použijem v praxi. Je námetom pre učiteľov slovenského jazyka a literatúry, a zároveň otvára nové cesty práce s literárnym motívom na tvorivej dramatike.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ZDROJOV

1. BENEŠOVÁ, M. – KOLLÁROVÁ, D. 2002: Tvorivá dramatika pre stredné školy. 1. vydanie. SPN, Bratislava. 2002. ISBN 80-08-03307-X
2. CENEK, S. 1997: Úvod do teórie literárnej výchovy. 1. vydanie SPN, Praha. 1997
3. JANÁKOVÁ, L. 1996 : Tvorivá dramatika ako prostriedok motivácie. 1. vydanie UMB, Banská Bystrica. 1996. ISBN: 80-88825-79-2
4. JIRSOVÁ, Z.: Dramatická výchova jako cesta k literatuře. In Tvořivá dramatika.: Nipos - Artama a Sdružení pro tvořivou dramaturgii a katedra výchovné dramatiky DAMU, Praha. 2007. ISSN 1211-8001
5. KASÍKOVÁ, H. 2001: Kooperativní učení, kooperativní škola. 2. vydanie Karolinum, Praha. 1997 ISBN 80- 246 – 0192-3
6. KLÁTIK, Z. 1978 : Svetová literatúra na dlani. 1. vydanie SPN, Bratislava, 1978
7. MACHKOVÁ, E. 1972: Metodika dramatické výchovy. Artama, Praha. 1972
8. PRŠOVÁ, E.: Aktivizácia žiakov metódami dramatickej výchovy. Metodické centrum. Banská Bystrica , 2000. ISBN 80-8041-354-1
9. SVETLÍKOVÁ, I. – FULOPOVÁ, E. – ALBERTY, L. 1998 : Kniha hier pre tvorivo – humanistickú výchovu. 2. vydanie Educatio, Trnava. 1998. ISBN 80-967532-3-1
10. ŠIMONOVÁ, B. 2000 : Moderný človek, literatúra a škola. UMB, Banská Bystrica 2000
11. ŠIMONOVÁ, B. 1997. Tvorivá dramatika, dramatická výchova, či dramatizácia? In: Šimonová, Brigita (Ed). Tvorivá dramatika v škole a v záujmovej činnosti. Zborník príspevkov z celoslovenskej konferencie. Banská Bystrica, MC. ISBN 80-8041-161-1
12. WILDE, O. 2006 : Šťastný princ a iné rozprávky. 2. vydanie. Petrus, Bratislava. 2006
ISBN: 8006007926
13. ZIGOVÁ, E. 1984: Metodika literárnej výchovy pre materské školy. 1. vydanie SPN, Bratislava. 1984
14. ZIGOVÁ, E. – OBERT, V. : Literatúra pre deti a mládež pre stredné školy. 1. vydanie. SPN, Bratislava. 1978
15. ŽILKA, T. – OBERT, V. – IVANOVÁ, M. : Teória literatúry. 1. vydanie. Bratislava: Litera, 1997

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha 1 Tematický plán pre 2. ročník literárnej a jazykovej výchovy s metodikou

Príloha 2 Rozprávka Slávik a Ruža

Príloha 1 Tematický plán pre 2. ročník literárnej a jazykovej výchovy s metodikou

(ukážka)

P. č. vyuč. hodiny	Téma učiva	Organizačné formy	Metódy výučby	Učebné prostriedky Didaktická technika
1.	Metodika literárnej a jazykovej výchovy – základné pojmy (predmet, charakteristika, ciele)	frontálne vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor	učebné texty
2.	Zvuková stránka jazyka – hláska, systém hlások, spôsoby tvorenia, asimilácia, artikulácia	frontálne vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor	učebné texty
3.	Prozodické vlastnosti reči (tempo, sila, rytmus, pauza, melódia) a ich uplatnenie v umeleckom prejave	frontálne vyučovanie, skupinové vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor, diagnostické a klasifikačné metódy	učebné texty
4.	Lyricko-epické žánre ľudovej slovesnosti	frontálne vyučovanie, skupinové vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor, metóda praktickej činnosti	učebné texty, riekanky pre deti predškolského veku
5.	Autorská poézia a próza pre deti a mládež + Práca s knihou, textom	frontálne vyučovanie, skupinové vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor, metóda názornej ukážky, metóda praktickej činnosti	učebné texty
6.	Autorská poézia a próza pre deti a mládež + Práca s knihou, textom	frontálne vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor, metóda názornej ukážky, metóda praktickej činnosti,	učebné texty
7.	Vzdelávacie štandardy, obsahový a výkonový štandard v tematickom okruhu JA SOM, sociálno-emocionálna oblasť – metodika	frontálne vyučovanie, skupinové vyučovanie	vysvetľovanie, rozhovor, metóda práce s textom,	Štátny vzdelávací program ISCED 0

Príloha 2 Rozprávka Slávik a Ruža

„Povedala, že si so mnou zatancuje, ak jej donesiem červené ruže," zvolal mladý študent, "ale v celej mojej záhrade nerastie ani jedna červená ruža."

Počul ho slávik vo svojom hniezde na dube a zvedavo vykukol z lístia.

"V celej záhrade sa nenájde ani jedna jediná červená ruža!" volal študent a krásne oči sa mu zaliali slzami. "Ach, od akých maličkostí závisí šťastie! Prečítal som všetky knihy múdrych ľudí, ovládam všetky taje filozofie, a predsa nie som šťastný, lebo nemám jednu jedinú červenú ružu."

"Hľa, konečne vidím ozajstného milenca!" povedal slávik. "Noc čo noc som o ňom spieval, hoci som ho nepoznal, noc čo noc som rozprával jeho príbeh hviezd, a teraz ho vidím. Vlasy má tmavé ako kvet hyacintu a pery červené ako ruža, po ktorej túži. No od vášne je jeho tvár bledá ako slonovina a čelo rozryté žiaľom."

"Zajtra večer je u princa ples," šepkal študent, "a bude tam aj moja milovaná. Ak jej donesiem červenú ružu, budem ju držať v náručí, ona mi skloní hlavu na plece a jej ruka spočinie v mojej. Ale nemám v záhrade ani jednu červenú ružu, preto budem sedieť sám a ona prejde nevšímavo popri mne. Ani na mňa nepozrie a mne pukne srdce."

"Áno, to je pravý milenec," povedal slávik. "Čo ja ospevujem, tým on trpí, čo je pre mňa radosť, to je preňho žiaľ. Láska je skutočne čosi zázračné. Je vzácnejšia než smaragdy a drahocennejšia než pravé opály. Nedá sa kúpiť za perly ani granáty, neponúka sa na jarmoku. Nemožno s ňou obchodovať, ani ju zlatom vyvážiť."

"Na galérii budú sedieť hudobníci," pokračoval mladý študent. "Budú hrať na svojich nástrojoch a moja láska bude tancovať za zvukov harfy a husiel. Bude tancovať tak ľahučko, že sa nôžkami ani nedotkne zeme, a dvorania v pestrých klobúkoch ju budú obletovať. Ale so mnou tancovať nebude, lebo jej nemôžem priniesť ružu." Tu sa hodil do trávy, zakryl si rukami tvár a horko zaplakal.

"Prečo plače?" spýtala sa zelená jašterička, bežiac popri ňom so zdvihnutým chvostíkom.

"Ozaj, prečo?" povedal motýľ, poletujúc za slnečným lúčom.

"Ozaj, prečo?" zašeptala sedmokráska svojej susedke nežným, tichým hlasom.

"Plače pre červenú ružu," riekol slávik.

"Pre červenú ružu?" zvolali. "Aké smiešne!" A jašterička, ktorá bola tak trochu cynik, sa nahlas zasmiala.

Ale slávik chápal, prečo študent žiali, sedel ticho na dube a premýšľal o veľkom tajomstve lásky.

Vtom rozťahol hnedé krídelká a vzlietol. Ako tôňa sa mihol hájom, ako tôňa preletel záhradou. Uprostred trávniky stál krásny ružový ker, a keď ho slávik zazrek, priletel k nemu a sadol si na vetvičku.

"Daj mi červenú ružu," zvolal, "a zaspievam ti svoju najkrajšiu pieseň."

Ale ker pokrútil hlavou.

"Moje ruže sú biele," odvetil, "biele ako morská pena a belšie ako sneh na končiaroch hôr. Ale choď k môjmu bratovi, čo rastie pri starých slnečných hodinách, možno ti on dá, čo chceš."

I odletel slávik k ružovému kru, čo rástol pri starých slnečných hodinách.

"Daj mi červenú ružu," prosil, "a zaspievam ti svoju najkrajšiu pieseň."

Ale ker pokrútil hlavou.

"Moje ruže sú žlté," odvetil, "žlté ako vlasy morskej panny, ktorá sedí na jantárovom tróne, a žltšie než narcis, čo kvitne na lúke, kým nepríde kosca s kosou. Ale choď k môjmu bratovi, čo rastie pod študentovým oknom, možno ti on dá, čo chceš,"

I odletel slávik k ružovému kru, čo rástol pod študentovým oknom.

"Daj mi červenú ružu," zvolal, "a zaspievam ti svoju najkrajšiu pieseň."

Ale ker pokrútil hlavou.

"Moje ruže sú síce červené," odvetil, "červené ako holubičie nohy a červenšie než veľké koralové vejáre, čo sa večne kolíšu v jaskyni mora. Ale zima mi zmrazila žilky, mráz spálil púčiky a búrka dolámala vetvičky, nuž tohto roku nebudem mať nijaké ruže."

"Chcem len jednu červenú ružu," zvolal slávik, "jednu jedinkú červenú ružu! Či naozaj niet spôsobu, ako by som ju získal?"

"Poznám jeden spôsob," odvetil ker, "ale je taký strašný, že sa ti to neodvážim ani povedať."

"Povedz mi to," prosil ho slávik, "ja sa nebojím."

"Ak chceš červenú ružu," povedal ker, "musíš ju stvoriť zo svojho spevu pri mesačnom svite a zafarbiť krvou vlastného srdca. Musíš mi spievať s hruďou pritisnutou o trň. Celú noc mi musíš spievať a trň ti musí prebodnúť srdce a tvoja krv sa musí preliať do mojich žíl a stať sa mojou krvou."

"Smrť je vysoká cena za jednu červenú ružu," povedal slávik, "a život je každému milý. Je príjemné sedieť v zelenom lese a dívať sa na slnko v zlatom voze a na mesiac v jeho perleťovom voze. Sladká je vôňa hlohu, sladké sú zvončeky skryté v údolí a šedivník kvitnúci na vršku. Ale láska je viac ako život, a čo je vtáčie srdce v porovnaní s ľudským." I rozťahol hnedé krídelká a vzlietol. Ako tôňa prebrnkol záhradou, ako tôňa preletel hájom. Mladý študent ešte vždy ležal v tráve, kde ho slávik zanechal, a slzy v krásnych očiach mu ešte nevyschli.

"Raduj sa!" zvolal slávik. "Raduj sa! Dostaneš červenú ružu, po ktorej túžiš. Stvorím ti ju zo spevu pri mesačnom svite a zafarbím krvou vlastného srdca. A nechcem za to od teba nič, len aby si opravdivo miloval, lebo hoci je filozofia múdra, láska je múdrejšia a hoci je moc silná, láska je silnejšia. Krídla má sfarbené ako plamene a telo ako oheň. Pery má sladké ako med a dych voňavý ako myrha."

Študent vzhliadol z trávy a počúval, ale nerozumel, čo mu slávik hovoril, lebo poznal len to, čo vyčítal z kníh.

Ale dub rozumel a zosmutnel, lebo mal veľmi rád malého slávika, čo si uvil hniezdo medzi jeho konármi.

"Zaspieval mi poslednú pieseň," zašeptal. "Bude mi smutno, keď odídeš."

I zaspieval slávik dubu a jeho hlas znel ako zurkot vody, tečúcej zo strieborného džbána. Keď dospieval svoju pieseň, študent vstal a vytiahol z vrecka zápisník a ceruzku.

"Štýl má," hovoril si, keď odchádzal z hája, "to mu nemožno uprieť, ale má aj cit? Obávam sa, že nie. V skutočnosti je ako väčšina umelcov - čistý štýl bez štipky úprimnosti. Neobetoval by sa pre iných. Myslí iba na hudbu, a každý vie, že umenie je sebecké. Predsa však treba uznať, že jeho hlas znie krásne. Škoda len, že nemá nijaký praktický význam, nie je nikomu na osoh."

Vrátil sa do svojej izby, ľahol si na skromný slamník a myslela na svoju milovanú. Po chvíli zaspal.

A keď na nebi zasvietil mesiac, priletel slávik k ružovému kru a pritisol si hruď o trň. Celú noc spieval s hruďou pritisnutou o trň a studený krištáľový mesiac sa sklonil z neba a načúval. Celú noc spieval a trň mu vnikal do hrude hlbšie a hlbšie a krv mu unikala z tela.

Najprv spieval o tom, ako sa zrodila láska v srdi chlapca a dievčaťa. A na najvyššej vetvičke ružového kra vykvitla nádherná ruža, a ako znela pieseň za piesňou, tak aj ona sa rozvíjala lupienok za lupienkom. Sprvu bola bledá ako hmla nad riekou - bledá ako nôžky rána a strieborná ako krídla úsvitu. Ako tôňa ruže v striebornom zrkadle, ako tôňa ruže v jazierku, taká bola ruža, čo vykvitla na najvyššej vetvičke ružového kra.

Ale ker zavola na sláviku, aby sa tuhšie pritisol na trň. "Tuhšie sa pritisni, sláviček," volal ker, "lebo deň svitne skôr, než bude ruža hotová."

I pritisol sa slávik o trň tuhšie a jeho pieseň znela hlasnejšie a hlasnejšie, lebo spieval o tom, ako sa zrodila vášeň v srdci mladíka a devy.

A lupienky ruže jemne zružovali, ako zružovie tvár ženícha, keď pobožká mladuchine pery. Ale trň sa ešte nedotkol slávikovho srdca, a preto srdce ruže ostávalo biele, lebo len krv slávikovho srdca mohla sfarbiť do purpurova srdce ruže.

A ker zavola na sláviku, aby sa tuhšie pritisol o trň. "Tuhšie sa pritisni, sláviček," volal ker, "lebo deň svitne skôr, než bude ruža hotová."

I pritisol sa slávik o trň ešte tuhšie a trň sa mu dotkol srdca a sláviku prenikla prudká bolesť. Krutá, prekrutá to bola bolesť a pieseň znela čoraz vášnivejšie, lebo slávik spieval o láske, ktorú smrť zušľachtuje, o láske, ktorá neumiera ani v hrobe.

A nádherná ruža sa sfarbila do purpurova ako ruža východnej oblohy. Purpurový bol veniec lupeňov a purpuroví ako rubín bolo aj srdce. Ale slávikov hlas už slabol, krídelká sa mu trepotali a oči kalili. Slabšie a slabšie znela jeho pieseň a cítil, akoby ho v hrdle čosi dusilo.

Napokon mu z hrdla vyletel posledný tón. Začul ho biely mesiac, zabudol na úsvit a zmeravel na oblohe. Začula ho červená ruža, celá sa zachvela ako v extáze a otvorila lupienky do chladného ranného povetria. Ozvena ho odniesla do svojej purpurovej jaskyne vo vrchoch a vyburcovala zo snov spiacich pastierov.

Preletel trstím na rieke a trstie odnieslo jeho odkaz moru.

"Pozri, pozri!" zvolal ker. "Ruža je už hotová!" Ale slávik neodpovedal, ležal mŕtvy vo vysokej trávě s trňom v srdci.

Napoludnie otvoril študent okno a vyzrel von.

"Pozrime, aká šťastná náhoda!" zvolal. "Červená ruža! V živote som takú ružu nevidel. Je taká krásna, že má určite nejaký dlhý latinský názov." Vyklonil sa a odtrhol ju. Potom si nasadil klobúk a rozbehol sa s ružou v ruke k profesorovmu domu.

Profesorova dcéra sedela vo dverách, nakrúcala na cievkou belasy hodváb a pri nohách jej ležal psík.

"Povedali ste, že si so mnou zatancujete, ak vám donesiem červenú ružu," zvolal študent.

"Toto je najčervenšia ruža na svete. Pripnite si ju dnes večer na srdce a keď budeme spolu tancovať, povie vám, ako vás milujem."

Ale dievčina sa zamračila. "Obávam sa, že sa mi nebude hodiť k šatám," odpovedala, "a potom, synovec dvorného správcu mi poslal šperky z pravých drahokamov. Každý vie, že drahokamy majú oveľa väčšiu cenu ako kvety."

"Namojveru, ste veľká nevd'ačnica," nahneval sa študent a vyhodil ružu na ulicu, kde spadla do stoky a o chvíľu po nej prešlo koleso voza.

"Nevd'ačnica?" ohradila sa dievčina. "Aby ste vedeli, ste veľký grobian! A kto vlastne ste? Obyčajný študent. Istotne nemáte ani len strieborné spony na črieviciach, ako synovec dvorného správcu." Vstala zo stoličky a vošla do domu.

"Láska je poriadna hlúposť!" vravel si študent, keď odchádzal. "Nie je ani spolovice taká užitočná ako logika, lebo nič nedokazuje, a vždy nám rozpráva o tom, čo sa nikdy neuskutoční, a núti nás veriť v to, čo nie je pravda, v skutočnosti je vrcholne nepraktická, a pretože dnes musí byť človek predovšetkým praktický, začnem sa znova venovať filozofii a štúdiu metafyziky."

Nato sa vrátil do svojej izby, vytiahol hrubú zaprášenú knihu a začal čítať.